

**Statsminister
Gro Harlem Brundtland**

Foreningen Nordens konferanse "Norden i Europa"
Det Norske Teater, Oslo 19. februar 1992

HVA VIL NORGE MED NORDEN?

Kjære nordiske venner,

Foreningen Norden har valgt Nordisk Råds 40 års jubileum til å rette søkelyset mot Norden i Europa. Det er et godt valg. Det er en styrke for våre land at vi også har en nordisk forankring når vi skal finne vår plass i det nye Europa.

Den nordiske identitet, som blant annet Foreningen Norden er tuftet på, feirer ikke 40 år. Her snakker vi om de virkelig lange linjene i historien. Alt i 1555 fant Olaus Magnus tiden inne for å skrive historien om de nordiske folk. Han var ikke så nøye på å skjelne mellom nasjonene. Her handlet det kort og godt om de som bor lengst mot nord.

Og det gjør det fremdeles. Norden og det nordiske samarbeid ble ikke opprettet gjennom vedtak eller traktater alene. Det unike ved det nordiske fellesskap er en egen kulturell og historisk nærhet bygget på felles verdier og en egen samhörighet. Åsmund Olavsson Vinje uttrykte det godt i innledningen til sitt dikt Skandinavsang fra 1852: "Norden er et Søsken-Lag - af godt og gammelt slag".

Hva vil Norge med Norden? Jo, vi vil høre hjemme i dette Søsken-Lag når

alle våre land nå skal inngå i et bredere europeisk samarbeid. Vi vil styrke og dra nytte av den nordiske forankringen. Vi vil utvikle det nordiske samarbeidet slik at vi kan ta vare på våre interesser og verdier i det nye Europa. Det er mulighetene fra denne bredere sammenheng vi nå må gripe. Det er ikke bare den europeiske samarbeidsorden som er i støpeskjeen, det gjelder også den nordiske.

Store deler av dagens samarbeidsapparat ble til som svar på nordiske utfordringer i en nordisk ramme. I dag møter vi europeiske utfordringer i en europeisk ramme. Ved tidligere korsveier i historien førte ulike nasjonale interesser og bindinger til at de nordiske landene valgte forskjellige veier i forhold til Europa. Nå er situasjonen en helt annen. I dag er våre lands europeiske utfordringer nærmest sammenfallende.

Dette er en historisk mulighet for Norden. Det finnes de som ser det som et nederlag for det nordiske samarbeidet at utviklingen i bredere europeiske fora i økende grad setter dagsorden for de nordiske land. Jeg deler ikke denne oppfatningen. Det er nok riktig at det formaliserte nordiske samarbeidet ikke er kommet særlig videre siden 1970-tallet. Det er for eksempel trist å tenke på hvor mye vi egentlig tapte, både internt i Norden, men også i forhold til det øvrige Europa, da visjonene om Nordøk i sin tid strandet.

Men jeg velger å se det som et stort skritt fremover at de ambisjoner vi måtte ha i Norden nå kan gjennomføres i en større europeisk sammenheng. Norden er ikke en lukket krets. Få land er så åpne mot omverden som våre. Derfor er det naturlig at samarbeidet i bredere europeiske fora som EFTA, EF og EØS har fått økende betydning, også for integrasjonen i Norden. EØS-avtalen er i seg selv den sterkeste nordiske integrasjonskraft siden EFTA-avtalen i 60-årene åpnet for frihandel med industrivarer mellom de nordiske land. EF-medlemskap for flere nordiske land vil knytte oss enda

sterkere sammen.

Vi opplever også at mye av det vi har kalt nordiske verdier setter sterkere preg på europeisk samarbeid. I EØS-avtalen har vi fått nedfelt mål for miljø og den sosiale dimensjon. I Maastricht før jul ble EF-landene enige om å ta inn målet om bærekraftig utvikling i Roma-traktatens formålsparagraf, og føre-var-prinsippet er slått fast som en grunnregel for EFs miljøpolitikk. Elleve av tolv land ble enige om å gå videre i styrking av den sosiale dimensjon. Sett med nordiske øyne bør vi hilse denne utviklingen velkommen.

Det er i Nordens interesse at det forpliktende samarbeide på tvers av landegrensene styrkes i Europa. Det er i dag langt mer som forener enn som skiller oss fra det øvrige Europa. Når vi nå skal tenke fremover både for Norge og for Norden er det en styrke for de nordiske land at Norden ikke er et alternativ til Europa. Norden er i dag en del av Europa.

*

Denne holdningen har satt sitt preg på debatten om Norden i Europa de siste årene. Vår felles oppgave i dag er å tilpasse det nordiske samarbeidet til de politiske og økonomiske utfordringer landene står overfor. Samarbeidet må reformeres og utvikles slik at det ivaretar våre behov på 1990-tallet og inn i neste århundre. For å styrke landenes og Nordens stilling i det nye Europa må en slik nyordning bygge på at nasjonene naturlig vil inngå i mer forpliktende europeisk samarbeid, enten det vil dreie seg om EØS eller EF-medlemskap for flere nordiske land.

I Mariahavn i november satt de nordiske statsministre i gang en utredning av hvordan det nordiske samarbeidet kan utvikles videre. Selv om den endelige rapporten vil foreligge først i august, vil arbeidet kunne bidra til

debatten allerede på Nordisk Råds sesjon i begynnelsen av mars. Nå er det viktig at alle som er opptatt av nordisk samarbeid bidrar til analysen av utfordringene slik at vi kan finne frem til de samarbeidsformer som best kan ivareta våre nasjonale, nordiske og europeiske interesser.

I den politiske debatten fokuserer vi ofte på den formelle delen av det nordiske samarbeidet - den delen som er knyttet til nordiske institusjoner som Nordisk Ministerråd og Nordisk Råd. Institusjonene er viktige som samlende knutepunkter for samarbeidet. Men kanskje er den viktigste kjernen det uformelle samarbeidet mellom landene. I en rekke spørsmål gir konsultasjoner mellom de nordiske landene et tryggere utgangspunkt for vår deltakelse i europeisk og annet internasjonalt samarbeide. Et tett og gjensidig støttende nettverk av kontakter både innen politikk, administrasjon, næringsliv og forskning vil være viktig for at Norden som region skal kunne hevde seg både i den økonomiske konkurransen og i den politiske utvikling av Europa.

Jeg ser to store utfordringer for det videre nordiske samarbeid:

- For det første må vi styrke de bånd som knytter regionen Norden sammen i Regionenes Europa;
- og for det andre må vi utvikle deler av dagens nordiske samarbeid på en slik måte at det kan understøtte våre lands deltakelse i forpliktende europeisk samarbeid.

Regionenes Europa er en ny dimensjon i europeisk politikk. Samtidig med at statene samarbeider nærmere, åpnes det nye muligheter for regionale løsninger. Her har Norden spesielt gode forutsetninger for å bli et betydningsfullt område. Ved å knytte så mange menneskelige kontakter som mulig legger vi grunnlaget for samhandling på en rekke områder. I årene

som kommer må vi satse sterkere på de områder som styrker det nordiske fellesskap.

Da tenker jeg særlig på samarbeid om kultur, forskning, utdanning og bedret kommunikasjon. Vi trenger konkrete handlingsplaner som ved gjennomføringen av den økonomiske handlingsplanen. For å styrke sin internasjonale posisjon bør f.eks. våre høyere utdanningsinstitusjoner arbeide med hele Norden som naturlig hjemmebane. Det samme bør gjelde for forskningen. Nordisk samarbeid skal stimulere, ikke dirigere felles innsats. Samarbeidet må ikke begrense seg til felles nordiske tiltak over nordiske budsjetter. Samarbeidet må utvides til å gjelde strategiske områder der de nasjonale forskningsområdene er dypt involvert. Det samme gjelder for det næringspolitiske samarbeidet.

Den tiden vi nå går inn i vil være preget av sterkere europeisk mangfold. Dette vil styrke nordisk identitet og gi vår kultur ny eksponering. "Kulturen i Norden trenger mye mere politisk fantasi", sa Herbjørg Wassmo da hun mottok Nordisk Råds litteraturpris, og jeg tror hun har rett. Vi trenger nytenkning, og vi trenger nytenkere. Ikke bare politikere, forskere og intellektuelle, men også kunstnere og kulturarbeidere som vil utprøve og utdype det nordiske potensialet i nye former, innenfor og utenfor Norden.

Nordisk kultur er ikke lukket, den er åpen mot verden, ikke minst mot Europa. Når vi i tidligere perioder har snakket om gullalder for nordisk kultur, så har det nettopp vært i perioder der vi hadde øyne og ører rettet utover, samtidig som vi ikke glemte vårt eget særpreg. Ja, mye av det fremste i vår kulturelle historie er blitt skapt av kunstnere, forfattere, musikere som pleiet nær omgang med strømninger i Europa. En sterk nordisk kulturell identitet er ikke blitt til i isolasjon, men i århundrers åpenhet mot det bredere europeiske kultur-mangfold.

Skal vi nå komme videre, må den nordiske nærkontakten - den uformelle og den formelle - bli synliggjort og åpenbart i hele sin bredde - både for oss selv og omverdenen. Mer enn noen gang trenger vi aktiv virksomhet fra organisasjoner som Foreningen Norden. Når vi åpner oss utad, må fellesskapet ivaretas innad. Vi må satse sterkere på de muligheter moderne kommunikasjon gir. Vi må legge større vekt på å skape en nordisk offentlighet, felles fora, felles begivenheter som gir rom for nordisk dialog og nordisk initiativ i Europa.

Hvordan kan så det nordiske samarbeidet understøtte våre lands deltakelse i forpliktende europeisk samarbeid? Det er vår andre store utfordring.

Det kan være naturlig å gå ut fra at forutsetningene for det formelle nordiske samarbeidet vil bli endret i to omganger, først ved at EØS-avtalen trer i kraft i 1993 og dernest ved at flere nordiske land kommer med i EF.

For første gang vil det samme regelverket for økonomi og handel gjelde i Norden såvel som i hele EØS-området. Mange av de samarbeidsområder vi tidligere har viet tid og krefter til i nordiske fora vil i fremtiden høre hjemme i EØS og EF. Her vil den europeiske regelverksutviklingen finne sted, og våre land må vie tid og krefter til arbeidet i disse fora. Da bør vi hindre at vi gjør unødig dobbeltarbeide i nordiske organer.

Vi bør legge større vekt på å videreutvikle samarbeidet på de områder der Norden er kommet lengre enn EØS- og EF-samarbeidet, og der nordiske løsninger ikke vil stride mot de forpliktelser vi har overfor andre europeiske land. Jeg tenker da særlig på områder som miljø, sosiale rettigheter, infrastruktur og utdanningssamarbeid. I tillegg kommer nye muligheter og behov for nærmere samråd om utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Det institusjonelle EØS-samarbeidet mellom 19 vest-europeiske land vil ha en større grad av dynamikk og forpliktelse enn det apparat som er bygget

opp i Nordisk Ministerråd. Men samtidig åpnes nye muligheter for de nordiske land til å påvirke regelverks-utviklingen i Vest-Europa.

Danmark og de nordiske EFTA-landene vil delta i EØS-samarbeidet på ulik måte. Det er heller ikke slik at våre fem land har sammenfallende interesser på alle områder. Men likefullt vil de nordiske land fra 1993 ha felles dagsorden på en lang rekke områder. Dette vil i betydelig grad øke muligheten og interessen for nærmere samråd mellom landene.

Alt i dag kan vi styrke den politiske dialogen om europeiske samarbeidsspørsmål. Likevel vil våre ulike tilknytninger til EF legge naturlig begrensninger på videreutviklingen av den politiske dialogen, bl.a. når det gjelder utenrikspolitiske saker. Dersom flere nordiske land blir medlemmer av EF øker mulighetene til samråd ytterligere. Dagsorden blir den samme, og deltakelsen i de viktigste europeiske beslutningsfora blir lik. Dette vil gi de nordiske land økte muligheter til å ta vare på sine interesser og sine verdier.

Hvordan kan vi så organisere det nordiske samarbeidet for å ivareta nye behov og muligheter i det nye Europa?

Igjen er det viktig å se det nordiske samarbeidet som en helhet som favner om det formelle såvel som det uformelle samarbeidet. Jeg vil legge vekt på en tydeligere markering av fire bærebjelker for denne helheten:

- For det første har vi det nordiske samarbeidet med forankring i etablerte nordiske samarbeidsorganer og budsjetter. Her bør det bli sterkere fokus mot interne nordiske saker og tiltak som kan styrke Norden som region.
- For det andre ser vi et nytt behov for samarbeide mellom nordiske

land innen rammen av EF, EFTA og EØS. Dette blir et avgjort vekstområde i årene som kommer.

- For det tredje har vi behovet for samarbeide om ivaretagelse av nordiske lands interesser i forhold til land utenfor EF/EFTA-kretsen. Samarbeidet i FN har lange tradisjoner. I tillegg åpner det seg nye perspektiver særlig i forhold til våre naboområder i Øst-Europa og Russland.
- Og for det fjerde har vi det løpende samarbeid mellom to eller flere nordiske land om bilaterale og regionale spørsmål, bl.a. når det gjelder infrastruktur.

I tillegg kommer det store nettverk av kontakter på kryss og tvers i Norden mellom bedrifter, organisasjoner, fagbevegelse og politiske partier.

Hovedutfordringen i årene som kommer blir å finne frem til en passende form for den andre bærebjelken; nemlig det uformelle samarbeidet i en bredere europeisk ramme. Det vil ikke være naturlig med etablering av nye institusjoner eller stive rutiner. Her vil det først og fremst måtte stilles store krav til fleksibilitet og god kommunikasjon.

En viktig forutsetning for å lykkes med dette vil være å sikre en aktiv og direkte deltakelse fra regjeringenes side. Vi vil trenge ordninger som kan gi klarere politiske signaler til komiteer og institusjoner slik at vi får mer politikk og mer handling ut av innsatsen.

Sterkere politisk styring, også med de uformelle kontaktene, kan sikres på flere måter. Detaljerte forslag vil bli fremmet senere i år. Jeg vil her bare peke på et par forslag:

For å sikre helheten i samarbeidet bør det land som har formannskapet i Ministerrådet få et utvidet ansvar for å drive samarbeidet videre. Effektivt samråd om en felles europeisk dagsorden krever at formannskapet har et løpende ansvar for kontakter og konsultasjoner.

Det er vanskelig å se hvordan vi kan styrke det nordiske samarbeidet dersom vi ikke får til noe langt mer på regjeringssiden. Samarbeidet innen rammen av EØS og EF vil omfatte en lang rekke av Regjeringenes ansvarsområder. En naturlig følge bør være at Statsministrene styrker sitt direkte engasjement. Endringene i Europa gjør det også naturlig at utenrikspolitisk og sikkerhetspolitiske konsultasjoner blir en viktig del av dialogen mellom de nordiske lands regjeringer.

Arbeidet i Nordisk Råd bør også bli bedre tilpasset en ny tid. Under de siste sesjonene har vi sett at forholdet til det øvrige Europa har stått sentralt i debattene. Dette vil fortsette ettersom våre land inngår i forpliktende samarbeid gjennom EØS eller EF-medlemskap.

Mye av aktivitetene i Nordisk Råd er i dag lite tilpasset de nye europeiske utfordringene vi står overfor. Vi opplever stadig større gap mellom de forslag som fremmes i Nordisk Råd og den oppfølging disse gis i landene. Selve avstanden mellom alle ønskene og den virkelige oppfølging er i seg selv et troverdighetsproblem.

Regjeringene, som har ansvaret for landenes Europa-politikk, må bidra til å gi Nordisk Råds diskusjon om Europa-spørsmål reelt innhold. Fra norsk side ser vi det som naturlig at utenriksministrene deltar ved sesjonene. Det vil også være naturlig at det i større grad er de samme parlamentarikere som arbeider med europeiske og nordiske samarbeidsspørsmål i sine egne nasjonalforsamlinger og i nordiske og europeiske fora. Dette vil kunne bidra til å gjøre Nordisk Råd til et spennende forum for en sterkere nordiske

dimensjon i det nye Europa.

I dag underrettes Nordisk Råd bare om det formelle arbeid som jeg har omtalt i den første bærebjelken. Resultatet er at vi ofte mister av syne verdien og omfanget av alt det uformelle samarbeid mellom statlige myndigheter i de nordiske land. Dette bør vi endre, særlig fordi det nettopp er det uformelle samarbeidet som vil stå sentralt i vår deltakelse i europeisk samarbeid.

For å gi et bedre helhetsbilde av samarbeidet kan det være naturlig å overveie nye former for rapportering om det uformelle samarbeid. Ansvar for dette kan ligge hos det land som har formannskapet.

**

Hva vil Norge med Norden? I dag kan vi ikke svare på det spørsmålet med mindre vi samtidig finner frem til hvilken plass Norge vil spille i det nye Europa. Vi står overfor viktige veivalg i vårt eget land, i Norden og i Europa.

1990-årenes politiske debatt handler om hvordan vi som et lite land skal greie å sikre en trygg fremtid for oss selv og kommende generasjoner. Dagens utfordringer handler om hvordan vi skal sikre grunnlaget for verdiskaping og sysselsetting, styring og fordeling. Dagens utfordringer handler om hvordan vi skal løse Europas og verdens miljøproblemer. Dagens utfordringer handler om hvordan vi best kan videreutvikle vår nasjonale identitet og kultur - om hvordan vi kan sikre oss størst mulig innflytelse på viktige politiske prosesser som engasjerer alle våre europeiske allierte og handelspartnere.

Utgangspunktet for oss er at politisk og økonomisk isolasjon har aldri vært

noe alternativ for Norge. Åpenheten mot Norden og Europa har vært en forutsetning for de velferdsordninger vi har kjempet frem.

For Norge vil det være av uvurderlig betydning at vi kan inngå i det bredere europeiske fellesskap sammen med de andre nordiske land. Det gir trygghet og ekstra styrke. EØS-avtalen er en milepæl i europeisk samarbeid og i nordisk samarbeid.

Det virkelig nye ville vært om vi skulle si; nei, vi vil ikke delta i dette, vi vil ikke være med på å utvikle et nytt samarbeidsmønster i Norden og i Europa - som det eneste vest-europeiske landet vil vi helst holde oss for oss selv.

Sier vi nei til EØS, så sier vi ikke bare nei til vest-europeisk samarbeid, vi sier samtidig nei til store deler av det nye nordiske samarbeidet. Det ville være et dramatisk valg. En slik splittelse mellom Norge og det øvrige Norden og Europa ville i realiteten bringe oss tilbake til den situasjon vi var i tidlig på 50-tallet, før det nordiske samarbeidet skjøt fart og EFTA ble opprettet. Stort lenger på siden av det som skjer i Europa og Norden vil det ikke være mulig å komme.

Fremtiden kan virke uoversiktlig sammenliknet med de stabile tiårene etter krigen. Men vi skal huske på at fremtiden på slutten av 1940-tallet kan ha virket enda mer uoversiktlig enn i dag. Grunnlaget for den frihet vi har opplevet i Norden og i Vest-Europa ble lagt av de som hadde mot, klarsyn og handlekraft i de årene.

Haakon Lie skriver i sine memoarer om det store drama de opplevet dengang. "De prøvde å se inn i en ukjent framtid; de forsøkte å bedømme en komplisert utvikling; de måtte vurdere risiko, men også muligheter; de var på søk for å finne den rette veien", sier Håkon Lie.

Også Norden må finne sin vei, og vi kan gå den best dersom vi går sammen. Mange utfordringer er nye. For første gang på flere tiår kan vi ha en fordomsfri diskusjon om mulighet for samarbeid også om sikkerhetspolitiske spørsmål mellom de nordiske land. Sikkerhetstrusselen er heller ikke lenger nærmest utelukkende av militær karakter. Fremtidens sikkerhetsbilde vil avhenge av hvordan vi makter å tøyte rassisme, fremmedhat og vanskelige nasjonalitetsspørsmål. Trusselen mot våre samfunn kommer også fra narkotikahandel, terrorisme og organisert storkriminalitet. Dette er sivile oppgaver hvor forutsetningen for å lykkes er å samarbeide nært og forpliktende.

Vi må selv bidra til at Norges og Nordens sikkerhet blir en selvfølgelig del av Europa sikkerhet. Debatten om Europas sikkerhet blir ufullstendig om man skulle overse den gjensidige avhengighet mellom Norge, Norden og det øvrige Europa. Geografisk ligger vi i utkanten av Europa. Men politisk og strategisk ligger vi ikke i periferien. Vi er en del av det Europa som strekker seg fra Atlanterhavet til Ural, fra Svalbard i Nord til Middelhavet i Sør.

Derfor er det så avgjørende for oss at vi blir hørt og at vi er til stede der det lyttes før det handles. Vi kan ikke regne med at andre, heller ikke våre nordiske venner, vil tale vår sak like godt som vi selv.

Ønsker vi å styrke den norske selvråderetten i en åpen verden må vi spørre oss: Hvordan sikrer vi oss styring og innflytelse der hvor avgjørelsene virkelig fattes? Hvordan vinner vi best gjennomslag for våre verdier?

Svaret må bli gjennom deltakelse i forpliktende internasjonalt samarbeid. Da er fast forankring i det nordiske Søsken-Lag en mulighet vi ikke må la gå fra oss.